

ЗНАЧЕННЯ ТА МІСЦЕ БЛИЗЬКОСХІДНОГО РЕГІОНУ У РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Наукові праці МАУП, 2012, вип. 3(34), с. 68–72

Більшість країн Близькосхідного регіону відносять до числа економік з експортно-сировинною орієнтацією. Разом з тим, глобальна роль країн Аравської затоки надзвичайно важлива. Середні темпи економічного зростання арабських країн за останні два десятиліття – 4–7,5 %. Кожна з них по-своєму своєрідна і тим приваблива для зовнішніх партнерів. Більше того, в останні роки на регіональному ринку спостерігаються все виразніші зміни.

Тривалий час панувало уявлення про те, що економіка арабських держав була, є і буде заснована виключно на нафті. Звичайно, нафтова сфера залишається поки що головним полем для співпраці (як, утім, і джерелом політичної напруженості). З 2004 р. для участі іноземного капіталу відкрилося більше 20 об'єктів у різних галузях економіки Саудівської Аравії – від нафтовидобутку до роздрібною торгівлі. У результаті ВАТ “Лукойл” підписало в березні 2004-го концесійну угоду, що надає йому право протягом 40 років вести геологорозвідувальні роботи та розробляти родовища газу та газового конденсату в районі пустелі Руб ель-Халі на площі близько 30 тис. кв. км (оцінка обсягу зобов'язань – 4 млрд дол.). Для реалізації проекту створено СП “ЛУКСАР”, в якому компаніям “Лукойл” і “Сауді АРАМКО” належать 80 % і 20 % статутного капіталу відповідно.

У регіоні швидко формується ринок капіталу і з'являються потужні фінансові центри. Останнім часом особливу активність у цьому напрямі проявляє Бахрейн, правлячі кола якого мають намір перетворити країну в найбільший торговий і фінансовий центр не лише регіонального, а й міжнародного значення. За ступенем відкритості економіки Бахрейн ставлять на третє місце у світі після Гонконгу і Сінгапуру. Тут відсутні податки

на доходи фізичних і юридичних осіб, немає обмежень на вивіз капіталу, прибутку і конвертацію валюти. Встановлено безмитний режим ввезення сировини, напівфабрикатів і капіталу для місцевого виробництва. Дозволено створення компаній зі 100-відсотковим іноземним капіталом, і спрощена процедура їх реєстрації.

Найбільший центр інвестиційної діяльності – Кувейт. Країна має розвинений місцевий ринок капіталу, а її населення тримає на банківських депозитах більше грошей, ніж населення Саудівської Аравії, Абу-Дабі (емірат у складі Об'єднаних Арабських Еміратів – ОАЕ) і Катару разом узятих. Кувейт – найбільший інвестор довгострокових капіталів за кордоном, однак суб'єктом є вже не приватний капітал, а уряд.

Тенденція до лібералізації економіки і процеси глобалізації світових економічних відносин призвели до того, що в країнах Аравської затоки все більшої популярності набуває ідея створення вільних економічних зон (ВЕЗ). До найбільш успішних і привабливих ВЕЗ в арабському світі можна віднести “Джебел ь Алі” в еміраті Дубай. Стабільне законодавство, високорозвинені комунікації і транспортні мережі сприяли тому, що на сьогодні у цій вільній економічній зоні налічується більше двох тисяч компаній з 97-ми країн сві-

ту. У процесі становлення розміщені ВЕЗ у Бахреїні, Катарі і Кувейті. Разом з тим, країнам регіону доводиться стикатися з низкою серйозних проблем. Економіка багатьох арабських країн відчуває серйозну залежність від кон'юнктури нафтового ринку. По суті, арабським країнам доводиться вирішувати ті самі проблеми, що і в Україні, і в Росії. Вони усвідомлюють наявність дефіциту в зовнішніх інвестиціях і необхідність пошуку нових ринків збуту для своїх товарів. Навіть Саудівської Аравії останнім часом довелося припинити експорт капіталу і заговорити про залучення коштів у ті чи інші проекти на власній території. Крім того, арабський світ стурбований своїм невисоким економічним зростанням. Так, за 2007–2010 рр. обсяг ВВП на душу населення в Саудівській Аравії впав з 28 тис. дол. до 7 тис. дол. [1, 4].

Спеціальні економічні зони (СЕЗ)

На сучасному етапі розвитку світової економіки широке розповсюдження в господарській практиці отримали спеціальні економічні зони (СЕЗ) — локалізовані території у різних країнах зі спеціальним пільговим економіко-правовим режимом господарювання. У зв'язку з тенденцією до лібералізації економіки і глобалізації світових економічних відносин ідея створення спеціальних економічних зон все більше поширюється в арабських державах. І це не випадково, оскільки географічне положення дає їм можливість бути свого роду мостом між Азією, Європою та Африкою, а стратегічне положення визначає значення в міжнародній торгівлі.

Головні цілі створення СЕЗ — формування сприятливих умов для залучення інвестицій в арабські країни, прискорений розвиток відсталих районів, формування умов для розвитку підприємництва та ринкової інфраструктури, використання світового передового досвіду сучасних технологій, виробництва і торгівлі. У результаті їх діяльність має бути спрямована на прискорене піднесення економіки як окремої країни, так і всього регіону.

За останні 30 років відмічено швидке збільшення кількості СЕЗ в арабському регіоні. Інвесторам пропонуються привабливі

умови для ведення їхнього бізнесу. Серед податкових пільг потрібно виділити такі:

- звільнення від податку на прибуток;
- звільнення від корпоративного податку;
- звільнення від прибуткового і соціального податків на заробітну плату працівників, які не є громадянами арабських країн.

Заходи фінансового стимулювання спрямовані на створення умов для вільного вивозу інвестицій та прибутку, звільнення від валютного контролю, можливості організації компаній зі стовідсотковою участю іноземного капіталу. Стимулювання економічної діяльності в СЕЗ передбачає і деякі митні пільги: звільнення експорту та імпорту від митних зборів і зборів, а також спрощене оформлення експортно-імпортних операцій. Крім того, ОАЕ інвесторам у СЕЗ надається сучасна комунікаційна інфраструктура, складські послуги, субсидоване водо- та енергопостачання, сучасна мережа доріг, морські транзитні перевезення та складування у портах.

Останнім часом СЕЗ використовуються урядами деяких арабських країн для розвитку індустрії інформаційних і комунікаційних технологій. Наприклад, в ОАЕ за прямої підтримки наслідного принца шейха Мохаммеда бен Рашида Аль-Мактума в Дубаї створено амбітний проект “Дубай Інтернет-сіті”. Це повністю оснащений новітніми комунікаціями комплекс, де компанії “нової економіки” можуть отримати як площі в оренду, так і доступ до технологічної інфраструктури на пільгових умовах і вести діяльність відповідно до режиму СЕЗ, які мають податкові та митні пільги. У комплексі представлено як відділення всесвітньо відомих компаній (Oracle і Microsoft), так і багатьох інших. Вони розробляють перспективні напрями розвитку нових технологій та їх використання для вирішення широкого кола наукових і практичних завдань, пов'язаних передусім з такими галузями, як телекомунікації і електронний бізнес. Передбачалося, що цей проект у майбутньому стане основним центром інформаційних технологій усього арабського світу і зможе конкурувати в галузі

офшорного програмування на світовому ринку. Криза на розвинених ринках і крах багатьох інтернет-проектів у США та Західній Європі змушує обережно поставитися до оцінки перспектив “Дубай Інтернет-сіті”.

Очевидно, успіх СЕЗ, як свідчить досвід найбільш успішної з них у Джебель-Алі, передбачає лібералізацію управління СЕЗ, прозорість, скасування бюрократичних процедур, вільне переміщення товарів між спеціальною економічною зоною та місцевим ринком. А поки упор робиться на екстериторіальності СЕЗ, вони розвиваються як анклав, слабо інтегровані в національні економічні структури, і не можуть повністю розкрити свій потенціал як одного з ключових інструментів економічних перетворень у цих країнах [2, 3].

Рада співробітництва арабських держав Арабської затоки (ССАГАЗ)

Рада співробітництва арабських держав Арабської затоки (ССАГАЗ) включає шість арабських нафтовидобувних країн — Кувейт, Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ), Саудівську Аравію, Бахрейн, Оман і Катар. Поява ССАГАЗ у 1981 р. відповідала двом відомим тенденціям світового розвитку — глобалізації та регіоналізації. У рамках РСАДПЗ відбувається уніфікація економічних і фінансових інтересів, вироблення єдиних підходів з фінансових та економічних проблем. Завдяки колосальним запасам нафти і газу країни — члени Ради — розвивають економіку, субсидують великі кошти в соціальну сферу. Разом з тим за такими ключовими економічними показниками, як ВВП і дохід на душу населення, країни РСАДПЗ вельми істотно відірвалися від інших арабських країн.

Володіючи великими енергетичними ресурсами, монархії Арабської затоки належать до найбільш платоспроможних країн світу і є донорами та спонсорами менш розвинених арабських побратимів. Так, на Катар припадає понад 10 % світових запасів газу, Саудівська Аравія займає перше місце з експорту і друге — по видобутку нафти у світі. Створення національних державних нафтових і газових компаній у результаті викупу власності в іно-

земних нафтових монополій, зростаюча ступінь очищення і переробки сировини, діяльність ОПЕК, у якій країни затоки відіграють провідну роль, привели до значного зростання валютних доходів держав регіону від експорту. Внаслідок диверсифікації економіки країни почали виробляти і експортувати мінеральні добрива, алюміній, лаки і фарби, ряд інших готових виробів, що також збільшило їх валютні доходи. На думку експертів ОПЕК, зараз для Саудівської Аравії, як і для інших членів ОПЕК, незважаючи на офіційно прийняті квоти, по суті немає жодних обмежень на експорт “чорного золота”, оскільки вкрай високі ціни на нафту змушують ОПЕК йти на порушення власних рішень з метою стабілізації міжнародних енергетичних ринків. Державна саудоаравійська нафтова компанія “Арамко” оголосила про плани будівництва нового найбільшого нафтопереробного заводу на березі Червоного моря вартістю до 5 млрд доларів. Комплекс розрахований на переробку 400 тис. барелів на добу. Його продукція — бензин найвищого класу, призначений на експорт, і в першу чергу — в США, а також дизельне паливо для країн Європи.

У країнах Арабської затоки з різною інтенсивністю і спрямованістю йде індустріалізація, розвивається інфраструктура. Велика потреба країн регіону і в промислових споживчих товарах, продовольстві, послугах — від проектування і спорудження об'єктів до підготовки фахівців різних рівнів, отримання технологічної документації та консультацій. Регіон частково задовольняє за рахунок імпорту свої потреби у багатьох видах сировини і напівфабрикатів, зокрема в деревині і пиломатеріалах, прокаті чорних і кольорових металів, у деяких видах мінеральних добрив.

Великим торговим партнером країн Арабської затоки виступають країни Євросоюзу, обсяг їх взаємної торгівлі постійно зростає. Розвивається між ними та фінансове співробітництво, найбільші банки країн Затоки мають відділення в європейських столицях. З 1988 р., після серії переговорів і до сьогодні, було підписано угоду про взаємодію між Єв-

ропейським співтовариством і ССАГАЗ, що вступила в силу у 1990 р. Відповідно до неї були утворені спільний комітет на рівні міністрів, який проводить зустрічі на регулярній основі, і робочі групи з розвитку співробітництва в галузі торгівлі, промисловості, енергетики, охорони середовища та ін. Діалог між країнами Арабської затоки і США з економічних питань почався у 1985 р. і періодично відбувається в рамках міжурядових контактів. З кінця 90-х років він включає проблеми, пов'язані з приватними комерційними інтересами.

Фінансові ринки країн Арабської затоки є найбільш ефективно діючими серед ринків, що розвиваються. На сьогодні держави Арабської затоки утворюють великий фінансовий центр на Близькому Сході. Вони відіграють важливу роль у світовому господарстві і мають, незважаючи на всі коливання цін на енергоносії, величезний валютно-фінансовий потенціал. Країни регіону мають солідні валютні резерви — вони більші, ніж у Франції чи Італії, і знаходяться приблизно на рівні резервів Великобританії або Швейцарії [1, 4].

У майбутньому країни Арабської затоки мають намір перейти на єдину валюту (динар Затоки). У 2007 р. було створено спільний ринок, а потім Валютний фонд і Центральний банк Затоки. У 2001 р. ці країни домовилися, що курс їх єдиної валюти не буде прив'язаний до американського долара.

Питання про створення єдиної валюти найбільш активно лобіюють ОАЕ, оскільки прив'язку єдиного динара до долара потрібно ліквідувати якомога швидше. Відповідно це означатиме зменшення частки долара у валютних резервах перських країн. Тож переговори за єдиним динаром багато в чому підштовхнула нестабільність курсів провідних світових валют — євро і долара, а також проблеми в економіці США.

ОАЕ запропонували взяти на себе турботу по організації роботи регіонального центрального банку. У рамках переходу на єдину валюту передбачається, що золотовалютні резерви нового азійського простору повинні покривати, щонайменше, піврічний імпорт

нафти з регіону. У зв'язку з цим першочерговим завданням країн Арабської затоки є збільшення золотовалютних резервів і підтримку їх на високому рівні, а також скорочення боргу цих держав.

Внаслідок створення несприятливих умов для роботи інвесторів країн Арабської затоки на американському ринку після подій 11 вересня 2001 р. все більше інвесторів з регіону переміщують свої кошти на європейські, азійські і місцеві ринки. Наприклад, саудівські інвестори вивели з США величезні кошти на суму, що перевищує 100 млрд дол. Ці колосальні ресурси були обережно реінвестовані у найменш ризиковані активи, такі як європейські цінні папери і нерухомість в арабських і африканських країнах, особливо в ОАЕ, Лівані та Єгипті. Але лєвова частка акцій повернулася на Саудівський ринок цінних паперів, посиливши місцеву фондову біржу.

Для залучення інвестицій Кувейт також дозволив працювати на своїй території й іноземним банкам. Ліцензія вже видана BNP Paribas. Крім того, ліцензію прагнуть отримати відділення у Великобританії Hong Kong & Shanghai Banking Corporation (HSBC), Standard Chartered, а також перебуває в Америці підрозділ Citigroup — Citibank. У грудні 2004 р. на Кувейтський фондовий ринок вийшло 18 нових компаній, при цьому загальна кількість компаній, що котируються, зростає до 125-ти.

Унікальна особливість інвестиційного клімату Арабської затоки полягає в тому, що регіон зробив перший крок для створення єдиної фондової біржі. Деякі компанії з країн Арабської затоки зареєстровані на дубайському фондовому ринку, оскільки належать інвесторам еміратів. Заплановане відкриття шлюзу між Abu Dhabi Securities Market (ADSM) та іншими фондовими біржами є сприятливим знаком, який свідчить про те, що інвестори на місцевих біржах і зарубіжні інвестори зможуть скористатися новими можливостями для роботи на фондовому ринку регіону [4].

Отже, можна зробити висновок, що поряд з вже усталеною і загальноновизнаною роллю

країн — експортерів нафти, країни Арабської затоки займають важливе становище у сфері інвестицій. На сьогодні держави Арабської затоки утворюють великий фінансовий центр на Близькому Сході. Вони відіграють важливу роль у світовому господарстві і володіють величезним валютно-фінансовим потенціалом. Вільні економічні зони формують сприятливі умови для залучення інвестицій в арабські країни. Розвинений ринок капіталу Кувейту дає йому можливість бути найбільшим інвестором довгострокових капіталів за кордоном.

Література

1. Arab News. — 7 грудня 2010 р.
2. Бассам Фаттух. The Daily Star. — 11 листопада 2010 р.
3. Ближневосточное урегулирование: проблемы и перспективы // Восток. — 1998. — № 2. — С. 175–197.
4. Мирский Г. Исламская цивилизация в глобализирующемся мире // Мировая экономика и международные отношения. — 2004. — № 6. — С. 29–37.
5. Батиршин И. М. Институт Близького Сходу. — [Електронний ресурс]. — 25 листопада 2010. — Режим доступу: www.perspektivy.info

Узагальнено інформацію про створення вільних економічних зон в Арабській затоці, головна мета яких — формування сприятливих умов для залучення інвестицій в арабські країни, прискорений розвиток відсталіх районів. Фінансові ринки країн Арабської затоки є найбільш ефективно діючими серед ринків, що розвиваються. На сьогодні держави Арабської затоки утворюють великий фінансовий центр на Близькому Сході. У найближчому майбутньому країни Арабської затоки мають намір перейти на єдину валюту (динар Затоки).

Обобщена информация о создании свободных экономических зон в Арабском заливе, главная цель которых — формирование благоприятных условий для привлечения инвестиций в арабские страны, ускоренное развитие отсталых районов. Финансовые рынки стран Арабского залива являются наиболее эффективно действующими среди рынков, что развиваются. В настоящее время государства Арабского залива образуют крупный финансовый центр на Ближнем Востоке. В ближайшем будущем страны Арабского залива намереваются перейти на единую валюту (динар Залива).

Summarized information on the establishment of free economic zones in the Arabian Gulf, whose main goal the creation of favorable conditions for attracting investments in Arab countries, the accelerated development of backward areas. Financial markets in the Arabian Gulf are the most efficient among the markets of the developing world. Currently, the Arab Gulf states form a major financial center in the Middle East. In the near future of the Arab Gulf intend to switch to the single currency (the dinar Gulf).

Надійшла 12 квітня 2012 р.